

به این بیت مولانا توجه کنید:

دیده ی عقل مست تو، چرخه ی پست چرخ تو

گوش طرب به دست تو، بی تو به سر نمی شود

کلمه ی "دیده ی عقل" را ببینید. در این جا، مولانا، "عقل" را به انسان تشبیه کرده است. سپس "دیده" را که بارزترین اجزای انسان است به آن اضافه کرده است و یک استعاره ی مکنیه به وجود آورده است. به عبارتی دیگر، شاعر با تشبیه عقل به انسان، به آن جسم و جان و ویژگی انسانی بخشیده است. به این نوع استعاره ی مکنیه ای که مشبه به آن انسان باشد، تشخیص یا شخصیت بخشی می گویند.

"گوش طرب" نیز تشخیص است.

نمونه ای از تشخیص، از سهراب سپهری:

((گاه تنهایی صورتش را به پس پنجره می چسباند

شوق می آمد

دست در گردن حس می انداخت

فکر بازی می کرد))

"تنهایی صورتش را به پس پنجره چسبانده می چسباند"، یعنی برای تنهایی جان و جسم تصور شده که توانسته است صورتش را به پنجره بچسباند! پس تشخیص است.

"شوق می آمد" نیز تشخیص است. چون که شوق دست و پایی برای آمدن ندارد و آمدن

مخصوص انسان و حیوان است. شوق "دست در گردن حس می انداخت" یعنی برای شوق، دست

نیز تصور شده است که اینجا نیز تشخیص است.

"فکر بازی می کرد" نیز تشخیص است؛ زیرا بازی کردن مخصوص انسان است و فکر، جسم و جانی برای بازی کردن ندارد.

نمونه ای از تشخیص از حافظ شیرازی:

ای نسیم سحر آرامگه یار کجاست؟

منزل آن مه عاشق کش عیار کجاست؟

در اینجا شاعر، " نسیم سحر " را مورد خطاب قرار داده است. فقط انسان است که مورد خطاب قرار می گیرد و خطاب به غیر انسان، عقلی و منطقی نیست. پس چون که شاعر، "نسیم سحر" را مورد خطاب قرار داده یعنی اینکه آن را همانند انسان دانسته است، پس تشخیص است.

نمونه ای از تشخیص، از فرخی سیستانی:

گل بخندید و باغ شد پدرام

ای خوشا این جهان بدین هنگام

در این بیت، فعل "خندیدن" به گل نسبت داده شده است که امری غیر ممکن است. یعنی شاعر گل را همانند انسان دانسته که توانایی خندیدن دارد. پس اینجا نیز تشخیص وجود دارد.

مثالی برای تشخیص از فخرالدین عراقی:

ز گوشه ای غم تو گفت: می خورم غم کارت

ز جانبی ستمت گفت: غم مخور که در آنم

شاعر برای " غم و ستم "، قدرت سخن گفتن تصور کرده که امری غیر ممکن است. پس تشخیص است.

تشخیص از میرزا احمد ملال دزکی:

صبا! برگو تو بر جانان : بیا امشب به بالینم

که بر لب آمد از هجرت ز تلخی جان شیرینم

شاعر " باد صبا " را مورد خطاب قرار داده است. به علاوه شاعر، " باد صبا " را مامور کرده که به

معشوقه اش بگوید که امشب به بالین او بیاید !!!

تشخیص از پروین اعتصامی:

غنچه ای گفت به پژمرده گلی

که ز ایام، دلت زود آزد

در این بیت قدرت سخن گفتن برای " غنچه " تصور شده که امری محال است. پس تشخیص

است

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir